

УДК – 81'243+811.111

В.В. Євченко,

кандидат філологічних наук, доцент;

С.І. Сидоренко,

кандидат філологічних наук, доцент

(Житомирський державний університет)

ВИКОРИСТАННЯ ДОМАШНЬОГО ЧИТАННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються можливості використання домашнього читання як засобу формування комунікативної компетенції студентів, найскладнішою частиною якої є соціокультурний компонент. Це передбачає перш за все адекватне сприйняття тексту на основі поглиблення загальних фонових знань та підвищення мовленнєвого рівня студентів. Авторами запропоновані технології, спрямовані на навчання адекватному розумінню тексту як цілісної одиниці, які також передбачають формування у студентів навичок володіння мовним кодом. Крім формування мовної та мовленнєвої компетенції, стратегія роботи над художнім текстом як формою писемної комунікації полягає у формуванні соціокультурної компетенції.

У рекомендаціях Ради Європи основною метою навчання іноземних мов є формування комунікативної компетенції, яка складається з мовного, мовленнєвого та соціокультурного компонентів.

Розгляду основних питань, пов'язаних з навчанням домашнього читання, присвячена ціла низка робіт таких відомих авторів, як Ю.І. Пасов, Н.С. Бориско, А.С. Полад, Н.К. Складенко та ін. Домашнє читання визначається необхідним компонентом процесу вивчення іноземної мови. Важлива роль читання у опануванні іноземною мовою зумовлюється тим, що воно передбачає активну роль читача, яка спрямовується на сприйняття та переробку як мовної, так і змістовної інформації, що її несе у собі художній текст. Процес читання є тим специфічним видом діяльності, який синтезує у собі мимовільне засвоєння мовних явищ у процесі опосередкованої комунікації з письменником, приймання певної інформації, яка міститься у тексті, та емоційно-естетичне сприйняття художнього слова. Робота з художнім текстом розширює світогляд студентів, розвиває логіку, інтелект, пізнавальні інтереси. Вона дозволяє студентам розуміти іноземну мову у її соціально-культурному контексті, вчить бачити її стильову різноманітність, розуміти її експресивний потенціал. Інформація (фактична, соціокультурна, історична, країнознавча тощо), одержана з текстів для домашнього читання, стимулює самостійність мислення, спонукає до ініціативного мовлення, в якому студенти вчаться відображати свої суб'єктивні погляди, інтереси та життєву позицію. При правильній організації роботи з домашнього читання у студентів формується художній смак, вони вчаться аналізувати та узагальнювати, аргументувати та контраргументувати. Проте у сучасній практиці занять з домашнього читання потенціал художнього тексту використовується недостатньо. Робота з текстом на заняттях з домашнього читання розглядається в основному, як основа для збагачення лексичного запасу студентів та розвитку навичок усного мовлення. Однак саме домашнє читання надає унікальну можливість вивчати іноземну мову у найбільш розвинутій формі її існування, у художньому, авторському тексті, який несе у собі незрівнянне з жодною іншою формою мовної реалізації багатство мовних засобів та соціокультурної інформації. Таким чином, художній текст розглядається як одна з важливих форм комунікації, яка є механізмом становлення індивіда як соціальної особистості.

У цій статті автори ставили собі за мету розглянути можливості використання домашнього читання як важливого засобу формування комунікативної компетенції, найскладнішою частиною якої є соціокультурний компонент, що передбачає перш за все адекватне сприйняття тексту як форми писемної комунікації на основі поглиблення загальних фонових знань та підвищення мовленнєвого рівня студентів. Авторами запропонована стратегія домашнього читання, яка розглядає навчання адекватного розуміння тексту як цілісної одиниці, а також передбачає формування у студентів мовної компетенції, тобто формування навичок володіння мовним кодом. Основними етапами на цьому шляху є формування лексичної, граматичної та мовленнєвої компетенції з метою уникнення мовних труднощів при розумінні та обговоренні художнього тексту. Крім формування мовної та мовленнєвої компетенції, стратегія роботи над художнім текстом як однією з форм комунікації передбачає формування соціокультурної компетенції. Таким чином, авторами запропонована технологія роботи над художнім текстом, яка спрямована на формування всіх складових комунікативної компетенції, домінантною з яких вважається соціокультурний компонент, розвиток навичок та умінь розуміння соціокультурного фону художнього тексту, його проблематики і художньо-стилістичних особливостей, розвиток культури мовлення, навчання сприйняттю іноземної мови у певному жанрово-стильовому і культурологічно-часовому контексті.

Ця технологія знайшла своє відображення у серії посібників з домашнього читання, рекомендованих Міністерством освіти та науки України і виданих видавництвом "Нова книга" (Вінниця): W.S.Maugham "Theatre" (2002), L.M.Montgomery "Anne of Green Gables" (2003), A.Christie "The Case of the Rich Woman" (2004).

Запропоновані технології можуть бути використані як для аудиторної, так і самостійної роботи, при цьому значний акцент зроблено на завданнях, які спрямовані на самостійне опрацювання та стимулюють процес мислення.

Принциповою відмінністю запропонованих технологій є те, що художній текст розглядається не як засіб для розвитку лише мовних та мовленнєвих умінь та навичок, а як форма писемної комунікації. Таким чином, ці технології спрямовані на формування усіх основних компонентів комунікативної компетенції: мовного, мовленнєвого, соціокультурного. В такому розумінні домашнє читання як аспект вивчення іноземної мови замість допоміжного набуває самодостатнього статусу і має власну мету – навчання сприйняття художнього тексту як

форми писемної комунікації з притаманними їй мовними та стилістичними ознаками як продукту творчої діяльності письменника, який передає читачеві інформацію у певному соціокультурному контексті й виявляє авторське суб'єктивне відношення до цієї інформації.

Основними етапами формування мовного компонента комунікативної компетенції є формування лексичної та граматичної компетенції. Це досягається за допомогою низки лексичних та граматичних завдань.

Лексичні вправи і завдання є різними за своїм рівнем і спрямованістю. За метою і складністю їх можна поділити на три рівні. Для виконання вправ і завдань першого рівня достатньо знати значення лексичних одиниць. Після вивчення значень лексичних одиниць, що пропонуються, читачеві рекомендується знайти їх у тексті і побачити, як вони використані письменником контекстуально. Далі пропонуються вправи на активізацію лексики твору. Основними типами завдань на цьому рівні є, наприклад:

1. Learn the words and expressions given in the suggested list of useful words and expressions. Recall the situations from the text in which they are used.

2. Find in the text sentences which mean the same as the sentences below.

3. Complete the table to make word families. Use the dictionary to help you. In case there is no corresponding derivative put a NO sign.

4. Look at the sentences below. Choose the missing verb from the list on the right and put it into the correct form.

5. Check you know the meaning of these words and phrases. Match the words on the left with the meanings on the right.

Значна увага приділяється традиційно проблемним аспектам англійської лексики: фразовим дієсловам, вживанню прикметників, сталим виразам тощо. На закріплення цих мовних явищ спрямовані, наприклад, такі типи завдань:

1. Replace the underlined words with the correct forms of the phrasal verb.

2. Fill in the gaps in the sentences below with a suitable preposition or postposition.

3. Look at the collocations. Can you match each verb on the left with a word or phrase on the right?

4. Look at these sentences. Pick out the missing phrasal verbs from the list on the right. Make sure you use the proper form of the verb.

5. Work with the phrasal verbs. Decide what the missing word in the middle of the circle is.

Другий рівень лексичних вправ і завдань спрямований на розкриття полісемії лексичних одиниць, у тому числі специфіки їхнього контекстуального, переносного та фразеологічного функціонування. Студентам пропонується пояснити значення слів та словосполучень у реченнях з тексту, прокоментувати контекстуальне вживання слова, обрати синоніми, знайти семантичні відповідності.

1. Here are some sentences from the text. What do you think the words in bold type mean?

2. Out of three options given below for each sentence choose the one which is closest in meaning to the word or phrase in bold type.

3. What do the words refer to? Comment on their usage.

Мета завдань третього рівня – вчити читачів бачити стильову та художньо-експресивну різноманітність англійської лексики і на цій основі формувати власні уміння адекватного використання лексичних одиниць. Пропонується зазначити стильову сферу вживання лексичної одиниці (книжна, нейтральна, розмовна, застаріла лексика), прокоментувати експресивний ефект вживання письменником певних слів та виразів, роль емоційно-оціночних прикметників та прислівників, розкрити авторську імплікацію, засоби створення гумору, іронії тощо.

1. Mark the stylistic colouring of these words from the text in the table by putting a tick in the necessary box. Use a dictionary to help you.

2. Find the following words and phrases in the text. In this context do they denote the author's approval, disapproval or neither? Comment on the emotional effect of their usage.

3. The author uses many formal and literary words in the text. Match the formal words on the left with their synonyms which are less formal or neutral on the right.

4. The following adjectives are used in the text to make things sound more emphatic, impressive, humorous or attractive. Find the exact meanings of the words and explain their usage in the text.

Лексичні вправи спрямовані також на вирішення конкретних мовних завдань, розвиток лексичного запасу студентів з акцентом на адекватність його вживання, але при цьому вищезазнані цілі досягаються на основі розкриття лексичного потенціалу тексту. Принцип вживання лексичних одиниць у різних контекстуальних оточеннях сприяє тому, щоб якомога повніше розкрити функціональний потенціал лексики, з якою ознайомився читач у процесі читання, в сучасній мові. Студенти бачать, як ця лексика функціонує за межами художнього твору, що сприяє її більш глибокому і активному засвоєнню.

1. Replace the words in brackets with the adverbs describing a) people's actions and states; b) people's feelings.

2. Fill in the spaces with a suitable verb denoting a) motions; b) emotions; c) thinking processes.

3. Look at the sentences. What are the missing adjectives describing a person?

Необхідною складовою роботи з лексикою є підтримання мотивації студента, чому сприяють завдання у формі пазлів, кросвордів, "розірваних слів", завдань на логічне мислення. Сам зміст завдань та формулювання націлюють студента на роботу з текстом, наприклад:

1. Complete the puzzle using the adjectives from the text.

2. Complete the crossword using the clues to help you find the necessary adjectives used in the text.

Коли доцільно, завдання формулюються таким чином, щоб розширити філологічну компетенцію читача та акцентувати його увагу на навчальному смислі того, що він виконує. Прикладом такого завдання може бути наступне:

The characters use many adverbs characterizing the action. Some of these adverbs are called intensifiers. They can change the effect of other words, strengthen their meaning, thus expressing certain emotions more intensively. These adverbs are most often associated with certain adjectives. Try and choose the adverbs which complete the given sentences best.

Виконання лексичних вправ і завдань створює основу для наступного етапу роботи з текстом, створюючи умови для більш адекватного у лексичному відношенні обговорення тексту. Оскільки традиційно "слабким місцем" при спілкуванні іноземною мовою є лексика емоційно-оціночного характеру, автори, зокрема пропонують завдання типу:

Which of the following adjectives would you use to describe Anne, Mrs. Rachel, Marilla, Matthew? Put these words into columns [3: 92].

Такі види роботи допомагають оволодіти умінням створення оціночних висловлювань, які характеризують якості людини і відображають особисте сприйняття персонажів (почуття симпатії, антипатії, іронії, критики тощо), та створюють емоційний фон сприйняття художнього твору, дають можливість студентам реалізувати їхні особисті орієнтації.

Метою навчання мовленнєвої компетенції є розвиток навичок мовлення. Пропонується розвивати їх у монологічній, діалогічній та полілогічній формах мови.

Приклади завдань:

Give your opinion why Julia went to tea with an unknown young man. Would you have done the same in her place? [2: 124]

Speak about Mr. Phillips as a teacher. Imagine what he looked like. What do you think children disliked most in him? What do you think a teacher should be like? [3: 173]

Imagine you are Julia and Tom having your first lunch together. Act out a conversation making use of the following phrases [2: 124].

How do you think Anne would answer these questions? [3: 131]

Act as a reporter. Interview Julia upon her return from France [2: 231].

In pairs, make up a conversation between two of Anne's classmates about Anne and Gilbert [3: 174].

Imagine that you are Marilla and Matthew. Show your impressions of the concert and discuss Anne's future [3: 263].

In groups, find arguments for and against the following statements.

In groups, discuss whether you agree or disagree with the following words of the main characters.

Обговорення починається з питань, націлених на репродукцію подій, відтворення логіки оповідання. Далі відбувається перехід до оціночних питань, які пропонують читачеві проаналізувати дії та висловлювання персонажів, дати їм оцінку, пояснити, які риси характеру розкриває той чи інший вчинок або висловлювання.

Comment on Mathew's behaviour during Marilla's first talk with Anne [3: 61].

Was Marilla sure that she was doing the right thing taking Anne back to Mrs. Spencer? Prove your point [3: 62].

What shows to us that Marilla drove off in a very unsettled mood? [3: 62]

Why did Anne feel desperately wicked in Mrs. Lynde's presence? Do you agree with Marilla that nagging should be considered a sin? [3: 345]

Запропоновані завдання націлюють читача на необхідність обґрунтування своїх висновків на основі текстового матеріалу.

Згідно з запропонованими технологіями, крім мовної та мовленнєвої компетенції, значна увага приділяється формуванню компетенції читання та письма. Формування компетенції читання технологічно поділяється на традиційно визначені етапи: Pre-Reading Activities, Reading Comprehension, Post-Reading Activities.

Передтекстові завдання спрямовані на мотивування читача, розвиток його прогностичних навичок, підготовку до сприйняття тексту. Вони спираються на певні текстові "сигнали" (заголовок глави, певні цитати з тексту, назви, реакції персонажів), події попередніх глав (читачеві пропонуються декілька варіантів розвитку подій), пропонують студентам висловити своє бачення тієї чи іншої проблеми, спираючись на їхній життєвий досвід.

Завдання на перевірку розуміння прочитаного переслідують дві основні мети: стимулювати студентів до уважного читання тексту і перевірити розуміння змісту в цілому і значення окремих текстових фрагментів зокрема.

Питання на перевірку уваги роблять акцент на певних деталях і формулюються таким чином, щоб читачеві самому було цікаво знайти відповідь, при необхідності повернувшись до тексту. Серед цих питань можуть бути такі:

What is the age difference between Anne and Diana?

Who said the following words?

According to Anne, what would she be if she were a man?

How many names were there on the pass list? [1: 3]

Розуміння певних фраз та речень із тексту ефективно перевіряється за допомогою тесту на множинний вибір. Виконання цих тестів вимагає від читача уважного, часто кількаразового перечитування текстового фрагменту і роботи з глумачним словником.

Для перевірки розуміння змісту глав або оповідання в цілому використовуються різні форми визначення правдивості / помилковості запропонованих тверджень.

Іншими видами завдань для перевірки розуміння прочитаного можуть бути: відновлення хронології подій, "упізнавання" персонажів за їхнім описом або висловлюваннями, зіставлення персонажів з подіями тощо.

На формування компетенції письма спрямовані такі завдання:

1. Extend Roger's letter to his mother. Write 5-8 sentences more recommending Joan Denver as an actress [2: 194].

2. Put yourself in Julia's place. Write a letter to Michael to the United States [2: 71].

3. Imagine you are a journalist making notes for your article in the educational magazine "Future generation". You are going to interview Marilla Cuthbert about her decision to adopt a child. Write down eight questions you'd like to ask her [3: 99].

4. Write a paragraph of 8-10 sentences to comment on the statement.

Технологія формування соціокультурної компетенції спрямована на удосконалення знань та світогляду студентів. Читачеві пропонується висловитися в усній або письмовій формі з проблематики тексту, порівняти свій життєвий досвід з ситуаціями, які описані у тексті, прокоментувати особливості поведінки персонажів у їхньому оточенні. Саме на цьому етапі читач навчається бачити багаторівневість художнього тексту і поступово переходить від поверхневого рівня, рівня подій і фактів, через другий рівень, рівень аналізу та оцінки персонажів і їхніх дій та стосунків, до третього, глибинного рівня авторських імплікацій, авторського стилю і авторського "послання" читачеві. Читач виводиться на рівень розуміння авторського стилю і "механізмів" створення того чи іншого ефекту. Йому пропонується замислитися над авторським ставленням до героїв, подій, висловлювань, шляхами його вираження, прийомами створення гумористичного або іронічного ефекту, пояснити можливі мотиви письменника при використанні певних слів або синтаксичних засобів тощо.

What is the role of the descriptions of nature in the narration? Do they help the reader to understand the main characters' moods and motives better? [3: 38]

By what devices does the author show that Matthew didn't want to let Anne go? Prove your point with the lines from the text [3: 36].

Do the following sentences from the text sound humorous or ironical to you? If so, why? [1: 23]

Analyze how the author shows Anne's and Miss Barry's emotions during their first meeting [3: 171].

Do you think the author's sympathy lies more with Anne than with Marilla? Can you find the lines in the text to prove your point? Is the author unjust to Marilla? If so, for what purpose is it done? [3: 207]

What does the author mean by saying that Anne "expanded socially"? [3: 172]

Формування соціокультурної компетенції передбачає роботу зокрема над такими її елементами:

- соціокультурологічна обізнаність студентів

Can you guess the time when the events of the book take place? Give your reasoning.

What have you learnt about Avonlea? In what way does the author picture the life of this town and its people? Pick out the details in the text that show that the scene is laid in a small provincial town in Canada [3: 35].

In what way was the life of children in Avonlea different or similar to the life of adults? [3: 206]

Compare the description of Anne's room at the beginning of the novel with the one given in Chapter 33. In what can it help understand Anne's life in Avonlea? The changes in her life? [3: 345]

How did the politics interfere with the life of the people of Avonlea? [3: 205]

- загальна дискусія з проблематики твору

Do you think children's bad behaviour should be tolerated just because they lack proper upbringing? Should adults make allowances for children's age? [3: 131]

Do you think stubbornness and determination denote the same feature of a human character? Why/ why not? [3: 131]

Pick up the lines from the text to show that Anne is a teenager who faces the typical problems of the age. What are they? Are they typical of Ukrainian teenagers? [3: 173]

Do you think dresses for children should be fashionable? Have you ever had arguments with your parents about the clothes to wear? [3: 132]

Зазначені вище компоненти синтезовані у структурі посібників з домашнього читання, запропонованих авторами. Вони складаються з розділів ("units"), основними компонентами яких є: передтекстові завдання, сам текст, список лексичних одиниць, які пропонуються для активного засвоєння, лексичні вправи, тестові завдання для перевірки розуміння прочитаного та питання та завдання для обговорення та аналізу тексту. Важливою частиною є відомості соціокультурного характеру, до яких відносяться біографія та характеристика творчості письменника, примітки, коментар, покажчики. Вони надають читачеві інформацію, необхідну для кращого розуміння часового та соціокультурного фону художнього твору, реалій, позиції письменника.

Запропоновані технології були апробовані на 2-3 курсах факультету іноземних мов Житомирського державного університету імені Івана Франка. Результати показали кількісний та якісний приріст усіх компонентів комунікативної компетенції студентів. Мова студентів стала більш ідіоматичною, правильніше оформленою лексично та граматично, студенти показали добру орієнтованість у країнознавчих та культурних реаліях тексту, використовують елементи соціокультурного порівняння. Одержані результати підтверджують ефективність розроблених технологій навчання домашньому читанню, які базуються на сприйнятті художнього тексту як окремої форми писемної комунікації.

1. The Case of the Rich Woman. Eight Stories by A.Christie. Книга для читання англійською мовою. Адаптація, методична обробка, комплекс вправ, тестів і завдань, примітки В.В.Євченко і С.І.Сидоренко. / Серія: Use classic literature to learn English. Рекомендовано Міністерством освіти та науки України. – Вінниця: Нова Книга, 2004.

2. W.S. Maugham. Theatre. Книга для читання англійською мовою для студентів II-III курсів. Методична обробка, комплекс вправ і завдань, довідкові матеріали і коментар В.В. Євченко і С.І. Сидоренко. Рекомендовано Міністерством освіти та науки України. – Вінниця: Нова Книга, 2002.

3. L.M. Montgomery. Anne of Green Gables. Книга для читання англійською мовою для студентів факультетів іноземних мов і філологічних факультетів. Методична і філологічна обробка тексту, комплекс вправ, тестів і завдань, довідкові ма-

Матеріал надійшов до редакції 1.11.04.

Евченко В.В., Сидоренко С.И. Использование домашнего чтения как средства формирования коммуникативной компетенции студентов.

В статье рассматриваются возможности использования домашнего чтения как средства формирования коммуникативной компетенции студентов, наиболее сложным элементом которой является социокультурный компонент. Это предусматривает прежде всего адекватное восприятие текста на основе углубления общих фоновых знаний и повышения речевого уровня студентов. Авторами предложены технологии, направленные на обучение адекватному пониманию текста как целостной единицы, которые также предусматривают формирование у студентов навыков владения языковым кодом. Помимо формирования языковой и речевой компетенции, стратегия работы над художественным текстом как формой письменной коммуникации состоит в формировании социокультурной компетенции.

Yevchenko V.V., Sydorenko S.I. The Use of Home Reading as a Means of Forming Students' Communicative Competence.

The paper features the possibilities of using home reading as a means of forming students' communicative competence which comprises the sociocultural component as its most complex element. Such approach aims at the adequate perception of a literary text achieved through development of the students' general background knowledge and improvement of their speaking skills. The authors developed technologies aiming at teaching the adequate perception of a literary text as an integral unit. These technologies also incorporate the building of students' mastery of the language code. Besides forming the language and discourse competence, the strategy of work with a literary text as a form of written communication consists in formation of sociocultural competence